

Civilization Boundaries
Цивилизационни граници

КНЯЗ ЛЕОПОЛД САКС-КОБУРГСКИ (1790 – 1865) – РОДОСЛОВИЕ И НАЧАЛНА ДЕЙНОСТ

Светла Глушкова

Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“

Резюме. В статията се представят родословието и началната обществена дейност на княз Леополд Сакс-Кобургски, който през 1816 г. сключва брак с наследницата на английския престол Шарлот. Той получава английско поданство, назначен е за член на палатата на лордовете и получава титлата фелдмаршал. Този брак обезпечава на Леополд първоначално бляскави перспективи за успешна обществена дейност.

Keywords: prince Leopold Saxe-Coburg-Gotha; dynastic marriages; XIX century; German lands

В края на XVIII век Саксен Кобург-Заалфелд е едно от многобройните малки немски княжества. Германия тогава е все още истински феодален мравуняк от суетни и бедни владетели, които разчитат на конюктурата в Европа и на щастливия случай, за да разширят владенията си. Тяхната голяма надежда е запасът от физически привлекателни и образовани принцове и принцеси – многолюдната им челяд, някои от които чрез успешни бракове придобиват престижни позиции в съдбата на големите държави в Европа¹⁾. Управляващите херцози в Кобург са протестанти и за дълъг период те имат скромна роля в пределите на Свещената Римска империя на немската нация. Техните владения са силно отслабени от наследствените делби през втората половина на XVII век и сто години по-късно са им останали само 50 хиляди поданици на малка територия.

Въпреки ограничените доходи и скромното имущество херцогът на Кобург – Ернст-Фредерик, и съпругата му София Брауншвайгска обитават с голямото семейство приличен дворец. Властната херцогиня София, чиито сестри са кралици на две силни и утвърдени държави в Европа – Прусия и Дания, е възприела съдбата си с видимо примирение и ръководи авторитарно херцогството със самочувствието на владетел с европейска значимост. Тя не само контролира семейните финанси, но и обезпечава възпитанието и образованието на внуците си. В студения зимен ден на 16 декември 1790 г. в Кобург се

ражда осмото дете на сина им Франц и снаха им Августа. Двамата възрастни херцози са силно поласкани от готовността на императора на Свещената Римска империя Леополд II да стане кръстник на внука им. Той определя името му – Леополд, и щедро му пожелава да стане фелдмаршал като родственика Фредерик Кобургски (1737 – 1815), отличил се във войните на австрийската армия²⁾. С името Леополд са именувани владетели от Хабсбургската династия още от XIV век, то се счита за много престижно, отредено предимно за владетели и влиятелни аристократи.

Може би съдбата приема като свой собствен дълг изпълнението на тези пожелания на императора, но след четвърт век Леополд Сакс-Кобургски получава престижното военно звание фелдмаршал в Англия, заседава в палатата на лордовете, а десетина години след това ще бъде поставен пред труден избор между два кралски трона. С негово съдействие племенници от династията Сакс-Кобургски сключват брачни договори и ще станат владетели в Белгия, Англия, Португалия и България. Трудният път на Леополд до кралския трон всъщност започва с една любезна покана, която руската владетелка Екатерина изпраща през 1795 г. до херцог Ернст и херцогиня София. Решила да избере съпруга на внука си Константин, тя кани в Петербург майката на Леополд с две от сестрите му³⁾. Поканата е оценена в херцогство Кобург като „огромен шанс“ и на 7 септември с майката тръгват за далечна Русия и трите по-големи сестри на Леополд – София, Антоанета и Юлиана.

През XVIII век кръвното роднинство между управляващите династии в Европа играе съществена роля в провежданата от тях външна политика. Екатерина II последователно утвърждава чрез брачни договори с немски принцеси една успешна практика на сближаване със Запада, установена от Петър I. Самата тя е от малкото княжество Анхалт Цербст (Anhalt-Zerbst) в Северна Германия. Родена в Щетин през 1729 г., тя е поканена в Русия, приема православната вяра през 1744 г. и името Екатерина Алексеевна. И двете съпруги на сина ѝ Павел са германки. Година след като първата му съпруга Вилхелмина Хесен-Дармщад умира при раждане, Екатерина го изпраща в Берлин и със съдействието на пруския крал той се оженва за неговата племенница София-Доротея Вюртембергска. В Русия тя е с титлата Велика княгиня и с името Мария Федоровна. „Берлинското брачно агентство работи бързо“, констатира сполучливо швейцарският историк Валотон⁴⁾. А Бисмарк, с присъщия си сарказъм, обявява немските княжества за „племенната ферма на Европа“. Мария Федоровна ражда десет деца, от които впоследствие трона в Русия заемат двама императори – Александър и Николай, както и две кралици: Екатерина във Вюртенберг и Анна в Нидерландия.

Екатерина следи не само образованието, но проявява активност и при брачните договори на внуците си Александър и Константин. По нейна покана през октомври 1792 г. в Петербург пристигат с майка си от Баден две

принцеси – Луиза и Фредерика. Александър харесва Луиза и година по-късно тя става негова съпруга с православно име Елизавета Алексеевна, която е само на 14 години. Идва ред за брак на Константин, чието желание било да се ожени за руския, но Екатерина се надявала да го склони за брак с една от принцесите Сакскобургски. През октомври 1795 г. те пристигат в руската столица и са посрещнати ласкаво от Екатерина. Тя успява да се наложи над своенравния и грубоват Константин и той избира най-малката от сестрите – Юлиана. Майката на Александър и Константин – Мария Фьодоровна, е силно впечатлена от физическата привлекателност на принцесите и урежда брак на брат си Александър Вюртенберг (1771 – 1833), който е на руска служба, с друга сестра на Леополд – Антоанета. По такъв начин Сакскобургски за втори път се обвързват с Русия и попадат под „сянката“ на Романови⁵⁾.

В тези години Леополд е все още малък, за да осъзнае добре значението на руските бракове на сестрите му за неговото собствено бъдеще. Почетните звания и придобивките от Русия не закъсняват и естествено, те впечатляват херцозите Кобург и техните деца. С намесата на Великия княз Константин 6-годишният Леополд получава звание капитан в състава на престижния Измайловски полк, а най-големият му брат Ернст – генерал от кавалерията. Една година по-късно Леополд е вече полковник, а на 12 години – генерал, с уговорката, че титлите са само почетни. Родителите решават, че най-удачна професия за Леополд е военна кариера в руската армия, и той учи руски език заедно с латински и старогръцки. Майка му е ревностна протестантка, която чете много, а баща му, който няма строго определени функции в Кобург, му внушава любов към природата и цветята. Негов учител е възпитаникът на Университета в Йена Карл-Теодор Хофендер, който му преподава библейска история, езици и морал⁶⁾.

През юли 1806 г. Наполеон обединява 16 немски княжества и двете кралства Бавария и Вюртенберг в обща държава – Рейнска конфедерация, която е задължена да го снабдява с войници. Фактически той подчинява цяла Германия, в това число и Кобург. След като Наполеон узнава, че най-големият син от Кобургите е в състава на пруската армия, бил готов да конфискува имуществото им, но за тях се застъпва саксонският крал, който е техен братовчед. Първоначално френското владичество не е оспорвано и немците по-скоро го търпят, без да го приемат с ентузиазъм⁷⁾. Гьоте е очарован от гения на Наполеон, симпатизира му и дори забранява на сина си да воюва срещу него на страната на съюзниците през 1813 г. Дватамата – Наполеон и Гьоте, се срещат във Ваймар, където френският император е поканил цяла група немски творци. В края на разговора с тях Наполеон сваля от мундира си ордена на Почетния легион и сам го прикрепва към гърдите на Гьоте.

Съдбоносни промени настъпват по това време в херцогство Кобург – херцогът и синът му са вече покойници, а Юлиана (1781 – 1860) се разделя с

Константин и напуска Русия. Техният развод ще бъде обявен официално едва през 1820 г., но той не се отразява негативно на добрите отношения на руското императорско семейство с братята от Кобург. Нещо повече – най-големият от тях – Ернст, е един от многобройните кандидати за ръката на Великата княгиня Анна Павловна – най-малката сестра на Александър и Константин. А при срещата им през 1807 г. с Наполеон в Тилзит руският император се опитва да обезпечи реципрочна компенсация за херцогство Кобург, от което Бавария взема малка територия.

Леополд успява да получи покана и за срещата в Ерфурт на двамата императори, където Наполеон настоява той да напусне руската армия, и пред свои приближени заявява: „Името на Кобургите срещам навсякъде в редовете на моите врагове“. Леополд е принуден да се подчини, и изпраща на руския император писмо за оставка. Брат му Фердинанд също напуска австрийската армия официално, но остава в нея с фалшива самоличност. В продължение на няколко години братята от Кобург-Заалфелд са принудени да лавират между двамата най-авторитетни владетели в Европа, да им декларират лоялност и да търсят тяхната подкрепа. През 1810 г. Леополд отива във френската столица, предложен му е пост във Великата армия, харесван е от Жозефин и дъщеря ѝ Ортанс, които се опитват да го задържат за по-дълго в Париж. Деликатният статут на реверанси и към двамата императори от страна на братята Сакс-Кобургски продължава до края на 1812 г., когато армията на Наполеон в условията на ранната зима и обединените усилия на руската нация претърпява неочаквана за мнозина катастрофа в Русия.

След решението на руския император да продължи военните действия до пълна победа над Наполеон, и подписването на съюза на Русия с Прусия в Калиш тримата братя – Ернст, Фердинанд и Леополд, си възстановяват военните звания в армиите на съюзниците⁸⁾. Леополд взема участие в двете големи сражения при Лютцен и Бауцен през май 1813 г., които френският император спечелва и създава сериозни затруднения на руското командване. Той се отличава във военните действия на немска територия, която добре познава, воюва начело на руска кавалерийска част в голямото сражение при Лайпциг, приет е в руската главна квартира и получава правото да влезе във френската столица заедно с победителите на 31 март 1814 г. Впоследствие Леополд ще се опита да използва вниманието на руския владетел към себе си, за да обезпечи най-благоприятни териториални компенсации за херцогство Кобург при определянето от съюзниците на новите граници в Европа⁹⁾.

В Париж Леополд става свидетел на реставрацията на Бурбоните, ловко наложена на френската нация от външния министър при Консулството и Империята Шарл-Морис Талейран, както и на подписването на мирния договор от 30 май 1814 г. Обезпечил мира с Франция, руският император приема поканата на принц-регент на Англия¹⁰⁾ да посети Лондон, за да отпразнуват

заедно трудната победа над Наполеон. Съвсем неочаквано дори за най-близките си сътрудници Александър включва в свитата си и Леополд – 23-годишен, строен, физически привлекателен, възмъжал в суровите зимни условия на войната. В Англия започват шумни тържества в чест на руския владетел, който се оказва в английската столица не само от уважение към британците като съюзник, но и с намерение да реши съществен за Русия външнополитически проблем¹¹⁾.

Александър I е добре информиран, че принц-регентът на Англия урежда брак на единствената си дъщеря Шарлот, която след него е наследник на престола, с принц Вилхелм Орански – също наследник на кралския престол в Холандия. Намерението на регента е да засили английското влияние в Европа чрез този брак и да отдалечи дъщеря си от Лондон. Куриозното е, че това намерение на принц-регента е споделено на Александър от външния министър на Англия Касълри, който не одобрява този брак и се опасява, че неговата страна ще се ангажира прекалено с Холандия. По това време Шарлот живее съзнателно изолирана от деспотичния си баща, наредено ѝ е много рядко да вижда майка си, и тъкмо тези ограничения я принуждават да приеме предложението за брак с надеждата, че по такъв начин би могла да си обезпечи повече лична свобода. Брачният договор е подписан в края на май 1814 г. без нейно съгласие, тъй като Шарлот не одобрява избора от баща ѝ жених.

Тя е готова да се омъжи, но не за принц Орански. В отговор принц-регент ѝ забранява всякаква кореспонденция и визити в обществото¹²⁾.

Свои планове крои и руският император, който е убеден, че един брак между кралските наследници в Англия и Нидерландия ще наруши равновесието на силите в Европа. Идеята на Касълри да създадат на левия бряг на река Рейн протестантско кралство Нидерландия, като обединят холандци и белгийци в една държава, застрашава интересите не само на съседна Франция, но и на Русия. Хага осъществява успешна морска търговия, нейни банки финансират Русия още от времето на Петър I и Александър I е амбициран да запази руските позиции в тази държава чрез брак на най-малката си сестра Анна Павловна с Вилхелм Орански или с друг протестантски княз. Той доверява идеята си както на руските дипломати в Хага, така и на другата си сестра Екатерина, която е включена в неговата свита с деликатната мисия да запознае Леополд с Шарлот.

Александър още във френската столица доверява на Леополд за мисията, която му възлага – да направи добро впечатление на Шарлот. Той ловко го спечелва с признанието, че първоначално е имал готовност него да покани за съпруг на сестра си Анна, и се позовава на застъпничеството на брат си Константин. Гдини по-късно Леополд ще спомене за подобно намерение на императора пред племенницата си – кралица Виктория. Тъй като е протестант, което е много важно условие да се иска ръката на английската принцеса, физически привлекателен и сравнително добре образован, Александър вижда

в Леополд подходящ бъдещ съюзник и го посвещава в деликатни детайли на ролята му. Той му разрешава да се посъветва единствено с майка си. На сестра си София немският принц споменава, че отива със свитата на Александър в Лондон, и добавя – „това пътуване има значението на една битка“.

Познавайки деспотичния характер на баща си, Шарлот не бърза да вземе решение, но в крайна сметка замисълът на Александър I приключва успешно. Въпреки неодобрението и гневните упреци на баща си Шарлот отказва брак с Вилхелм Орански, който впоследствие със съдействието на руската дипломация сключва брак с Великата княгиня Анна Павловна¹³. При Шарлот брачният въпрос се усложнява от тираничния характер на баща ѝ, който не живее заедно с майката Каролин Брауншвайг, тероризира я и я принуждава да замине в Италия. Принц-регентът и съпругата му Каролин не са популярни в английското общество и той замисля официален развод. Нужно било време, за да отшуми гневът на регента и да се убеди той в лоялността на немския княз, както и в чувствата на дъщеря си. За целта той приема Леополд и узнал за решението му да отиде на конгреса във Виена, му възлага заедно с братята му да обединят немските князе и да защитят интересите на саксонския крал, независимо от обстоятелството, че той е бил верен съюзник на сваления Наполеон.

Срещата на Шарлот с Леополд не е успешна и той съвсем не успява да я впечатли. По това време се появяват и други кандидати – двамата пруски князе Август и Фредерик, които са заможни и много представителни в сравнение със скромния произход на Леополд. Разочарован, той напуска Лондон и заминава за Кобург с убеждението, че шансовете му за успех са много малки. Неочаквано му помага грешката на регента, който забранява на съпругата си да участва в избора на съпруг на дъщеря им, и тъй като е солидарна с нея, Шарлот демонстративно отива да живее при Каролин. Тъкмо там я посещават двамата по-малки братя на регента – дукът на Йорк и дукът на Кент, които ѝ внушават, че Леополд е най-подходящ от всички останали кандидати за ръката ѝ. По техен съвет тя започва да му пише, а двамата обезпечават сигурността на тайната им кореспонденция.

През есента на 1814 г. Леополд е поканен спешно от братята си да отиде във Виена, където започва конгресът, организиран от победителите на Наполеон за определяне на новите граници в Европа и за реставрация на старите династии на власт. Макар и млад, Леополд е изпълнен с амбиция да защити интересите на херцогство Кобург и да лобира в защита на саксонския крал, задържан от прусите в Берлин. Конгресът във Виена, който продължава девет месеца, е първият обществен форум, на който тримата братя Кобурги – Ернес, Фердинанд и Леополд, проявяват сериозна активност за обединение на по-малките немски князе в защита на общите интереси. Те оглавяват кампанията в защита на саксонския крал и впечатляват външния министър Талейран, който счел за нужно да информира в свой доклад краля Луи XVIII за тяхната

дейност⁴⁾. Леополд се среща с канцлера на Австрия – Метерних, представен е на Талейран, отказва вежливо поканата на Великия княз Константин да заеме престижен пост в руската администрация в Полша. По време на конгреса той се запознава и с гръцкия патриот Йоанис Каподистрия – доверен сътрудник на руския император, и му връчва молба за разширяване на територията на херцогство Кобург¹⁵⁾.

Леополд тайно разменя писма с Шарлот, която е насърчена дискретно от братята на регента да съхрани връзката си с немския княз. Тя настоятелно го кани да се върне в Лондон, но Леополд я призовава за повече търпение. Той успява да спечели на тяхната страна не само повечето членове на кралското семейство, но получава морална подкрепа и от влиятелни фигури в английското общество. Министри от кабинета, между които и външният министър Касълри, информират принц-регента за симпатиите на Шарлот и го уговарят да отстъпи пред желанието ѝ да се омъжи за немския княз. Повлиян от техните внушения, макар и с известна неохота, в началото на 1816 г. той поканва с официално писмо Леополд да посети Лондон. Започва дълга и деликатна процедура по уточняването на статута на бъдещия съпруг на Шарлот в Англия, която се усложнява от различни по характер интриги, слухове и интереси на родственици и политици¹⁶⁾.

На 14 март 1816 г. принц-регентът информира министрите и двете палати на парламента за предстоящия брак на Шарлот и след като получава тяхното почти единодушно одобрение, гласуват за английско поданство на Леополд, като възлагат на Касълри да уреди финансирането на младото семейство. Тъй като не е от кралска династия, Леополд получава само титлата „Кралско Височество“, назначен е от регента в палатата на лордовете, удостоен е с военното звание фелдмаршал в английската армия и с годишна рента от 50 хил. лири. В близост до Лондон е обезпечена и малка резиденция за Шарлот и Леополд. Уговарят сватбеното тържество за 2 май 1816 г. и тази новина става толкова популярна, че на този ден в Англия са сключени още 1548 брака, за да съвпадат с този на дъщерята на регента¹⁷⁾.

Първите месеци от брака на княз от малкото немско херцогство Кобург с наследница на английския престол естествено изправят Леополд пред сериозно изпитание. Шарлот е живяла в съзнателна изолация от егоистичния си баща и ексцентричната си майка, изпълнена с недоверие и лишена за дълго от дружелюбна среда, от елементарни развлечения и разходки. Тя не е усвоила маниерите на светска дама от висшето общество, направила е избор и е изпълнена с уважение към съпруга си, който успява да я изведе от самотата на ежедневието. През пролетта на 1817 г. публично обявяват за бременността на Шарлот, която се очаква да подsigури продължаването на династията. В първите дни на ноември започва раждането, лекарите нелогично изчакват 52 часа, ражда се мъртво момче, а на 6 ноември умира и Шарлот. Нейната не-

очаквана кончина шокира не само съпруга и кралското семейство, но и цялото английско общество. Осъзнал вината си, лекарят се самоубива¹⁸⁾.

Леополд трудно преодолява сполетялото го нещастие, с което няма да приключат драматичните перипетии в личната му съдба. В продължение на няколко месеца той се лекува и естествено се изолира от обществените прояви в английската столица. Грижите на Леополд през този период са ориентирани към разрешаването на финансовите и социалните проблеми на неговите сестри и братя. Той е най-състоятелен финансово сред тях, най-влиятелен и най-добре представен в европейското общество и тъкмо затова е обсипан с деликатни, но настоятелни предложения за уреждането на заеми и гаранции пред банки. Първа Юлиана, която живее в Швейцария и не се съобразява със скромните си доходи, лошо управлява недвижимото си имущество и започва процедура за поредния банков заем. Тя е в процес на развод с Великия княз Константин от 1803 г., но по свои съображения царското семейство и Светият синод в руската столица бавят окончателното решение. „Аз толкова желая да видя Юлиана поне един път без парични задължения – обявява Леополд пред членове на семейството, а на сестра си напомня: – Да се изплащат дългове чрез други задължения, може да бъде от известна полза само ако е възможна някаква печалба с по-малка лихва“¹⁹⁾. Въпреки тези напомнания той се ангажира с гаранция за заема на сестра си, увлечена в покупката на тоалети и скъпи вещи. През 1817 г. се жени по-големият му брат Ернст и Леополд е доволен, че най-сетне и той създава семейство. Оказва се обаче, че Ернст е имал дълга връзка с францужойка, която му е родила син, а той крие от нея доходите си и не е обезпечил издръжката им. Разочарована, след поредица от молби и неизпълнени обещания на Ернст, майката издава в Париж книга, в която представя много негативно цялото семейство на Кобургите – като пресметливи, силно амбициозни, лишени от сантименталност. За да ограничи шумния скандал, Леополд е принуден да влезе в контакт с майката и да поеме ангажимент за финансова помощ до навършване на пълнолетието на момчето. Оказва се, че то има сериозно отношение към изкуствата и е ценен от големи творци като Виктор Юго, който впоследствие заплаща разноските по неговото погребение от плеврит²⁰⁾. Заслуга на Леополд е и забраната да се разпространява книгата на територията на немските държави, което временно спасява брака на Ернст.

Смущения възникват и в отношенията на Леополд с най-голямата му сестра София, която е майка на петима синове и живее със съпруга си – офицер в австрийската армия в Майнц. През 1816 г. Франц – императорът на Австрия, отстъпва на Леополд всички права над баварското имение Холкиршен в рамките на обмена на територии след Виенския конгрес. Ръководен от желанието да подпомогне семейството на София, Леополд им отстъпва правото да получават дохода от имението. В частни разговори обаче сестра му отправя необосновани упреци към брат си, който прекъсва кореспонденцията си с нея временно и уточнява в

писмо до нея: „Това, за което те моля, е да не говориш за семейните ни проблеми пред другите и в бъдеще да бъдеш внимателна по въпроси от това естество“.

По това време сериозни финансови проблеми има и друга от сестрите на Леополд – Виктория (1786 – 1861), която след брака си с немския княз Лейнинген е останала вдовица на 30 години с две малки деца и дългове. В лично писмо от този период Леополд пише на своя доверен приятел Йохан, австрийски архидук: „Убеждението, че на тази земя наше задължение е да правим добро, ме поддържа... Моята съдба е обвързана с тази на Англия и аз няма да я напусна скоро“. Леополд се чувства морално задължен да финансира издръжката и на Виктория, както и на попадналите в различна степен на материални затруднения свои сестри и братя. Но с тях съвсем не се изчерпват финансовите ангажименти на Леополд. От 7-те синове и 6 дъщери на болния крал Джордж III немският княз поддържа най-добри отношения с Едуард – дука на Кент, който е в сериозен конфликт с брат си принц-регента и не се ползва с доверие сред кредиторите в Лондон. Шарлот първа стига до идеята да го обвържат в брак с Виктория, която Леополд възприема и успява да я реализира, като убедително изтъква и на двамата предимствата за тях от съвместното съжителство. След известни колебания през май 1818 г. Едуард и Виктория сключват брак, но са принудени да се установят на немска земя, където получават издръжка от местни князе.

Оказва се, че Виктория сравнително бързо забременява и Едуард трезво съобразява, че неговото дете има реални възможности да заеме в близко бъдеще кралския трон във Великобритания. Според него обаче, за да не се допусне оспорване на неговите евентуални права за трона, то би трябвало на всяка цена да се роди на британска земя. По тази причина двамата се връщат в Англия въпреки неодобрението на принц-регента. Едуард до такава степен е потънал в дългове, че настоятелно търси приятели, които да заплатят разностите по пътуването до Лондон. Но неговото решение има съдбоносна роля не само за него и съпругата му, за Леополд и цялото семейство на Кобургите, но и за цялата английска нация. На 24 май 1819 г. Виктория ражда дъщеря, която приема името на майка си и навършила пълнолетие през 1837 г., на законно основание става английска кралица.

Седем месеца по-късно Едуард се простудява, не го лекуват успешно и сестрата на Леополд остава за втори път вдовица вече с три деца. Дошли в Англия от малкото немско херцогство Кобург, Виктория и Леополд се оказват без съпрузи и със силно променен социален статут на английска земя. Само седмица по-късно умира и болният крал Джордж III (1738 – 1820) и синът му регентът заема престола с името Джордж IV. След настъпилите промени в голямото кралско семейство на Англия Виктория – дъщерята на Едуард, застава на трето място сред наследниците на трона и възможността да стане кралица, се оказва съвсем реална. Нейният чичо – дукът на Йорк, е вдовец от

1820 г. и не се оженва втори път. Той е без наследници и умира през 1827 г., а по-младият ѝ чичо – 60-годишният дук Дьо Кларънс, е с две починали дъщери. Единствено той остава между Джордж IV и Виктория. Майка ѝ мечтае за регентство, но английската корона е все още далеч от малката принцеса. Леополд също планира да бъде неин съветник.

Коронацията на новия крал е съпроводена с внушителен скандал, предизвикан от завръщането в Лондон на съпругата му Каролин. Двамата живеят разделени много години и Джордж IV обещава на Каролин значителна финансова компенсация, ако тя се откаже сама от кралската титла и остане да живее в Италия. Каролин обаче решава да защити правата си, но не е допусната на коронацията и Джордж IV започва съдебен процес срещу нея. Само десетина дни по-късно Каролин умира и Англия се оказва разделена на два големи лагера – привърженици и противници на новия крал. Партията на вигите осъжда непочтителното отношение на новия английски владетел към съпругата му, провокира дебати в парламента и засилва опозиционните настроения срещу него. В скандала се оказва неволно въвлечен и Леополд, който преценява за уместно да се срещне с майката на Шарлот, като акт на елементарно уважение, и да разговаря с нея, без да поема никакви ангажменти. Узнал, Джордж IV си позволява гневни реплики по негов адрес и силно засегнат, Леополд решава временно да напусне Англия.

В продължение на две години той живее в Кобург, посещава Неапол, Рим и Генуа, но не забравя да следи за здравето и възпитанието на Виктория. Той умело създава трайни познания с князе и владетели в Западна Европа, ориентира се в политическите им комбинации, става свидетел на амбицията на републиканските общества в Неапол и в италианските княжества за налагане на конституции с либерален характер. От друга страна, негови приятели и съмишленици му напомнят в частни писма, че продължителното отсъствие от Англия на член на кралското семейство създава възможност за негативни коментари в частни разговори във висшето общество и в печата, тъй като Леополд харчи в чужбина английски пари, и с основание го упрекват, че не се чувства трайно обвързан с обществените проблеми на кралството. Тези внушения го принуждават да се завърне в Лондон, но в отношенията му с краля се налага отчужденост. Леополд съзнателно посвещава значителна част от ангажиментите и финансите си за образованието и възпитанието на Виктория, което допълнително засилва подозренията и неодобрението на Джордж IV.

В началото на 1825 г. умира без преки наследници дук Сакс-Гота-Алтенбург и родствениците му княжески фамилии се договарят да поделят територията на херцогството. След дълги преговори между тях е подписан договор за уреждане на наследството. Най-големият брат на Леополд – Ернст, запазва херцогство Сакс-Кобург, получава друго – Гота, но отстъпва Заалфелд. Тази територия

ална промяна налага всички членове на семейството, в това число и Леополд, да изоставят във фамилното си име титлата Заалфелд и да се наричат в бъдеще Сакс-Кобург-Гота. През XIX век херцогството има представители като съпрузи в няколко династии в Европа – Алберт в Англия, в Португалия и Бразилия.

Началната обществена дейност на княз Леополд Сакс-Кобургски е свързана с най-мащабните събития в началото на XIX век в Европа – заключителния етап на войните на Наполеон, Виенския конгрес и амбицията за установяване на либерални конституции в италианските княжества. Силно улеснен от браковете на своите по-възрастни сестри с членове на руското императорско семейство, които му създават полезни контакти в Европа, надарен с физическа привлекателност, проявил храброст в сраженията на немска земя през 1813 г. срещу Наполеон, Леополд се оказва предпочетен кандидат за брак с наследницата на английския престол – Шарлот. Този брачен съюз му открива невероятни перспективи за реално участие в управлението на най-могъщата империя тогава. Неочакваната смърт на Шарлот силно огорчава Леополд, но и след този удар на съдбата той успява да подготви втория още по-успешен период на своята политическа кариера – крал на Белгия, и от тази позиция да въвлече своите племенници в кралските дворове на още няколко държави.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Попов Н.В. (1994). Династия Романовых в семье европейских монархов, сп. Новая и новейшая история, т.2, с.166.
2. Дук Фредерик Сакс-Кобургски е в служба на Австрийската империя от Седемгодишната война (1756 – 1763). Той командва австрийската армия, победен е от генерал Журдан в битката при Флерюс 1794 г. и напуска командния пост. Неговото име е свързано с това на Уилям Пит – премиера на Англия, и през якобинския период на Френската революция е символ на европейската коалиция срещу Франция. Tulard, J., Fayard, J.-F., Fierro, A. (1987). Histoire et dictionnaire de la Revolution francaise, 1789 – 1799. Paris, p. 656.
3. Defrance, O. (2004). Leopold I et le clan Cobourg. Bruxelles, p. 15.
4. Валлотон, А. (1991). Александр I, Москва, с.9; „Независимо от браковете с представители на чужди владетелски домове руските владетели остават Романови – православни, руснаци по език и възпитание“, Попов, Н. В., цит. съч., с.166.
5. „Самите Романовци подбираха от европейския съпругески пазар особи с протестантска вяра, докато за изповядващите католичество това беше изключено“ – констатира Стойчо Грънчаров. Балканският свят, София, 2001, с.177; Defrance, O., Leopold I..., p. 16.
6. Намазова, А.С. (1994). Династия Саксен-Кобург-Гота в Бельгии, сп. Новая и новейшая история, т.1, с.199.

7. Dufraisie, R. (1992). *L'Allemagne à l'époque napoléonienne. Questions d'histoire, politique, économique et sociale*, Bon, Berlin, p. 455. Немците нямат основания да оспорят приноса на Наполеон за тяхното обединение, макар че немската историческа наука предпочита да изтъква местните фактори за съхраняване на националността им. На Наполеон дължат ренесанса на националната си идентичност и италианците.
8. Лазарев, С.Е. (2014). Военная кампания 1813 года в Германии, сп. Новая и новейшая история, т.1, с. 101 – 103; Bitsch, M.-Th. (1992). *Histoire de la Belgique*. Turin, p.96.
9. Кралят на Англия Джордж III (1738 – 1820) се разболява след 50 години на трона (от 1760 г.) и тъй като не е в състояние да ръководи кралството, през 1811 г. първородният му син Джордж е натоварен от парламента да изпълнява функциите му със статута на принц-регент. През 1820 г. той е официално коронован за владетел на Великобритания като Джордж IV.
10. Dumont, G.-H. (1997). *Histoire de la Belgique, Bruxelles*, p. 450; Шестата коалиция, създадена срещу Първата империя във Франция, сравнително бързо проявява дълбоките различия между съюзените държави срещу Наполеон. На фона на ентузиазма на немците във войната за освобождение от французите се откроява различната позиция на двете най-големи германски държави – Австрия и Прусия. На 18 юни 1815 г. е обявено създаването на Германска конфедерация от 39 независими княжества и свободни градове. По настояване на австрийския канцлер Метерних не е създадена обединена германска нация, а е формирана асоциация на независими владетели. В нея английският крал е включен като владетел на Ханوفر, а кралят на Нидерландия – като Велик дук на Люксембург. Ch.-O. Ziesenis, p.91.
11. Руският император е посрещнат с необикновен за английската нация възторг в Лондон. Тълпи от граждани го обграждат с единственото желание да се ръкуват с него. Александър е обявен за почетен доктор по гражданско право на Университета в Оксфорд и в негова чест са организирани блестящи приеми и балове. Валлотон А., цит. съч., с.239 – 240.
12. Валлотон, А., Александр I, с. 240 – 241; Defrance, Leopold I..., p. 50.
13. На 11/23 юли 1815 г. руският император изпраща ласкаво писмо на краля на Нидерландия Вилхелм I, в което му съобщава, че от дипломатите в руското посолство в Англия е узнал, че не съществуват „задължения към Шарлот Уелска“ на сина му. Това обстоятелство го насърчава да предложи брак на сина му с „моята по-малка сестра, което ще донесе радост на майка ми и на мене“. Външна политика России XIX и начала XX века. Документы российского министерства иностранных дел, серия первая 1801 – 1815, т.8, май 1814 – ноември 1815, Москва, 1972, с.433 – 434.
14. Писмо на Талейран до френския крал Луи XVIII от 15 декември 1814, *Memoires et correspondances du prince de Talleyrand*, Paris, 2007, p.596 – 597. Талейран запознава краля с дейността на Кобургите на конгреса и амбици-

ята им да се защитят интересите на саксонския крал, който се е застъпил за херцогството пред Наполеон.

15. На 15 април 1815 г. Леополд представя Записка, адресирана до руските участници във Виенския конгрес, с която моли да бъде върната на херцогството територия с население от 1000 – 1500 души. Тя е отстъпена през 1811 г. на краля на Бавария, който тогава е съюзник на Наполеон. В друг документ от 18 април той уточнява, че има предвид четири села и горите до тях. Бавария действително се разширява не само за сметка на херцогство Кобург, но взема земи от Австрия и Прусия, поради което на конгреса във Виена статутът и границите на немските държави са обект на продължителни и острастени спорове. Александър I е предпазлив в намесата си, тъй като и майка му, и съпругата му са немски принцеси. Ето защо той натоварва с молбата на Леополд дипломата Йоанис Каподистрия, грък на руска служба. Внешня политика России XIX и начала XX века. Документы российского министерства иностранных дел, серия первая 1801 – 1815, т. 8, май 1814 – ноември 1815, Москва, 1972, с.669.
16. Defrance, O., Leopold I..., p.61 – 62.
17. Пак там, p.65.
18. Намазова А.С., Династия Саксен-Кобург-Гота..., с.202.
19. Defrance, O., Leopold I..., p.87.
20. Пак там, с. 89.

PRINCE LEOPOLD SAXE-COBURG-GOTHA (1790 – 1865) – GENEALOGY AND INITIAL PUBLIC ACTIVITY

Abstract. The initial public activity of the German prince Leopold Saxe-Coburg-Gotha is connected to the major events in Europe, in the beginning of XIX century. The marriages of his sisters with members of the Russian imperial family, his physical attractiveness and the bravery that he manifested during the war with Napoleon's armies in 1813 proves him to be the most suitable candidate for marriage with the heiress of the British throne Charlotte in 1816. This marriage opens great perspectives for him.

✉ **Dr. Svetla Glushkova**

Faculty of History
University of Veliko Turnovo
2, Teodosii Turnovski St.
5000 Veliko Turnovo, Bulgaria
E-mail: svetglushkova@abv.bg